

Akcije iz Škara

(19. august - 9. septembar 1942)

Poslije razbijanja neprijateljskog koridora Brinje - Ogulin, od Drežnice na jug do ustaničkih Škara, ustaše su se zadržale samo u Letincu i Dabru. U štabu zone je planirano da Udarna brigada zauzme obadva mjesta. U naređenju od 18. augusta od brigade je zatraženo da zauzme »Letinac, opasan ustaški garnizon«.

Ujutro 19. augusta brigada je u četiri kolone krenula iz rajona Krišpolje - Jezerane sa »oko 800 partizana zajedno sa štabovima«.¹⁵¹ Pjesma se orila, lička i banijska, kordunaška i dalmatinska. U kolonama je bilo i desetak novih boraca, a vratili su se i neki s bolovanja, mada je mnogo više - oko 400 - odsutnih. Ipak, brigada je bila orna i za najveće podvige. Kad stigne u Škare, brigada će ostaviti dojam monolitne snage i visokog morala. Tamo će novi zamjenik komesara, Milan Uzelac Brico, koji je i prije uključenja u brigadni sastav dobro znao kakva je to snaga, odmah uočiti »da je borbenost i hrabrost boraca u brigadi dobra«. Poslije prvih sastanaka s komunistima i po četama, zaključio je da se »rad političkih komesara po bataljonima osjeća tako da partizani u ovoj brigadi poznaju liniju narodnooslobodilačke borbe«, a posebno je naglasio kako svi borci »imaju pravilan odnos prema hrvatskom narodu kao i prema zavedenim po okupatoru i nepušćenim (srpskim) seljacima«.¹⁵² Osim zamjenika komesara, tih dana je u brigadu stigao i zamjenik komandanta, sposobni i uporni Milutin Karaš, kojeg će bolest mjesec dana kasnije odvesti iz brigade. Uz Jovicu Lončara, u štabu je bio još jedan oficir - Bude Ratković. Poslove obavještajca je i dalje obavljao Milan Đumić, a u štabu zone su razmišljali da na to mjesto postave »jednog dobrog obavještajca sa Banije«.¹⁵³ Liječnika u brigadi još nije bilo, niti je sanitetska služba na nivou brigade bila organizirana na približno zadovoljavajući način. Liječnika je tada bilo vrlo malo na slobodnom teritoriju Hrvatske. Vršilac dužnosti sekretara CK KP Hrvatske, sekretar Operativnog rukovodstva CK KPH, Vladimir Popović, u Španiji interbrigadirski Mediko, u više je navrata, stigavši na slobodni teritorij, pisao rukovodiocima ilegale u Zagrebu, Ivanu Krajačiću Stevi i Dragutinu Sailiju Konspiratoru, da šalju u partizane liječnike, jer »su nam kao hljeb potrebni«. Zagrebačkoj ilegalni je prigovarao što »sanitetski materijal leži u Zagrebu i čeka da ga pokupe ustaše, a naši najbolji borci umiru« samo zbog toga što nema liječničke pomoći, ni ikakvih lijekova. U junu 1942, kad je to pisao, Vlado Popović je posebice naglašavao (»prava je sramota«) da »na čitavoj našoj teritoriji koja je oslobođena

¹⁵¹> à v n, 800, 10-2/2.

¹⁵²> Zb. NOR, IX/2,49.

¹⁵³> AVII, 103A,22-1/7.

ili kontrolirana od partizana nemamo ni jednog kirurga«.¹⁵⁴ Prvi je liječnik među ličke partizane stigao u novembru 1941. godine; bila je to dr Slavka Očko, kasnije udana za komandanta ličke Grupe odreda Vlado Četkovića Malog Španca. Krajem augusta 1942. godine lička Grupa odreda je imala tri liječnika opće prakse.

Nešto je više u Lici bilo školovanih medicinskih sestara, ali u bataljonima 1. brigade nije bilo, baš kao ni liječnika, ni jedne medicinske sestre. Sanitetska služba je augusta 1942. godine »organizirana tako da svaki bataljon ima svoga bataljonskog bolničara (referenta saniteta), a postojali su i »četni bolničari, kojih imamo dva po četama«, ali sve su to bili ljudi uglavnom bez ikakvog medicinskog iskustva, pa je razumljivo insistiranje štaba brigade da im se pošalje »preko potreban jedan ljekar«.¹⁵⁵ Zbog nepostojanja medicinskog osoblja, bilo je situacija da ranjenici nisu spašeni ni onda kad ih se, uz hitnu medicinsku intervenciju, posebno uz optimalnu kiruršku intervenciju, moglo spasiti. Bolesni i ranjenici su dugo bolovali, tako da je u drežničkim bolnicama ili na bolovanjima u rodnim selima sredinom augusta više od 300 boraca 1. brigade. U drežničkoj bolnici su ostali i komesar brigade Uroš Krunic i komesar 4. bataljona Stanko Kreća Cane, zbog kojeg je ponovo buknulla svađa između Opsenice i Krunic, iako su obojica poslije borbe za Jezerane i Krišpolje zadovoljno pisali kako »među partizanima sada vlađa povjerenje« i kako se, umjesto surevnjivosti, razbuktala »korisna utakmica: koji će bataljon biti najbolji«.¹⁵⁶ Bilo je sve uočljivije da dobri odnosi među borcima nisu istovremeno i dobri odnosi među svim rukovodiocima, ne barem u pravilu.

Oboljelog komesara brigade je 18. augusta zamijenio kao vršilac dužnosti komesar 1. bataljnba Ilija Radaković. S komandantom Stevanom Opsenicom, Radaković je razložno bio uvjeren - što je javljeno i štabu zone - da je »moral kod brigade vrlo dobar«.¹⁵⁷

Pjesma je sve vrijeme pratila marš od Drežnice na jug. Tek kad komandanti bataljona narede da se zauzme borbeni položaj i da se kolone prestroje u streljačke strojeve, uoči napada na Letinac, pjesma će umuknuti. Očekivana je žestoka borba. A uopće nije bilo otpora. »Narod je počeo bježati«, javit će toga dana komandant i vršilac dužnosti komesara brigade Stevan Opsenica i Ilija Radaković, »ali je u tome sprijegen«. Narodu je, naime, uvjerljivo objašnjeno da partizani nisu neprijatelji naroda, nego neprijatelji okupatora i onoga što je bilo u funkciji okupacije.¹⁵⁸ U selu su zatečeni samo stariji ljudi, žene, djevojke i djeca. Oko 50 oružnika i svi naoružani seljaci koji su se prisegli na ustašku zakletvu, pobegli su u žice Brinja odmah poslije pada Jezerana. Borci, komandiri, komandanti i komesari 1. brigade svi su se dali u politički rad. Po zidovima su ispisivane parole narodnooslobodilačkog pokreta. Prvo su ispisivali samo borci, a uskoro su im se pridružile i letinačke djevojke. Dva sata poslije ulaska brigade u selo, održan je zbor. Opse-

¹⁵⁴< Zb. NOR, V/30, 184.

¹⁵⁵> AVII, 800, 14-2,

¹⁵⁶> Isto, 10-2/2.

¹⁵⁷> Isto, 102B. 50-3.

¹⁵⁸) Isto.

nica i Radaković komentiraju: »Narod je zainteresiran za našu borbu i mišljenja smo da i ovome kraju treba posvetiti punu pažnju.¹⁵⁹⁾

Tek što je glavnina brigade stigla u Škare (neki dijelovi su zadržani u okolnim selima) uveče 19. augusta, uspostavljena je veza sa štabom otočačkog partizanskog bataljona »Božidar Adžija«, koji će tri mjeseca kasnije ući u sastav Brigade, kao njen Treći bataljon. Ujutro 20. augusta štab brigade je imao sastanak s komandantom »Adžije« Dmitrom Zaklanom, odlučnim i odvažnim prvoborcem, koji je u vrlo teškoj situaciji primio komandu bataljona. Poslije četničkih pučeva, bataljon je od oko 400 boraca došao na nivo čete. Komesar 1. operativne zone Đuro Kladar je 12. augusta izvijestio Glavni štab da »Adžija« ima »samo 82 puške«, odnosno da »tako reći nema ni jednu dobru četu«. Uspostavivši talijanskim posredstvom saradnju s ustašama, četnici su se uoči dolaska brigade u Škare »osilili: zalijeću po selima, teroriziraju stanovništvo, traže žito, odvode ljudе«.¹⁶⁰⁾ Štab brigade je, poslije razgovora sa štabom otočačkog bataljona i narodnooslobodilačkim odborima, stekao dojam da je narod »netaktičnim postupcima i greškama odgovornih drugova odvraćan (od narodnooslobodilačkog pokreta) i guran na stranu četnika i okupatora«.¹⁶⁰⁾

Prva je brigada u Škarama polagala jedan od svojih političkih ispita i položila ga je na najbolji način. U vojnem pogledu, rezultat je odmah vidljiv: četnici, ustaše i Talijani »dolaskom Udarne brigade, dobili su veliki strah«, tako da su svi neprijatelji narodnooslobodilačkog pokreta »pobjegli u žice neprijatelja«.¹⁶²⁾ Ali, treba kazati da je i prije dolaska brigade u Škare »politički rad u ovom kotaru (Otočac) krenuo na bolje« kako u narodu »tako i među partizanima«.¹⁶³⁾ S mnogo činjenica i analitičkih ocjena pisao je o tome krajem ljeta 1942. godine operativni oficir Grupe odreda Like Mile Uzelac. On je prije dolaska Udarne brigade u otočačkom kraju rukovodio akcijama triju partizanskih bataljona, a 19. augusta je u Škarama dočekao kolonu Udarne brigade. Ljudski faktor je u Uzelčevoj analizi naglašen; politički rad je »krenuo nabolje«, kaže, otkako je komandu bataljona preuzeo Dmitar Zaklan, za komesara postavljen Vajo Hinić, a za sekretara Kotarskog komiteta KPH za Otočac Marko Čanković, koji će, baš kao i njegov prethodnik u otočačkom partijskom rukovodstvu, Mile Uzelac Brico, u jednom razdoblju rukovoditi partijskom organizacijom 1. brigade.

Politički ispit 1. brigade nije mogla položiti u jednom danu, a potvrdio je već samim svojim prisustvom u kraju gdje je - to su ocjene sekretara Kotarskog komiteta KPJ Otočac Milana Uzelca Brice, koji upravo u Škarama dolazi za sekretara partijske organizacije 1. brigade - »jedan dio naroda, tj. četnički roditelji i familije, gledao na naše partizane jako loše«. Već 20. augusta u svim zaseocima bivše općine Škare, »gdje god ima partizana, održavaju se sastanci, a najveća pažnja poklanja se omladini«. Instrukcije za akciju dane su na sastanku štaba bri-

¹⁵⁹⁾ IstO.

¹⁶⁰⁾ IstO, 103A, 22-1/7.

¹⁶¹⁾ IstO, 800, 11-2.

¹⁶²⁾ Zbornik NOR, V/6, 295.

¹⁶³⁾ IstO, V/30, 297.

gade, štabova bataljona i otočačkog partijskog Kotarskog komiteta.¹⁶⁴ Djelovanje u narodu, uvijek s pozicija visokog partizanskog morala, s pozicija bratstva i jedinstva, ljudske čestitosti i međuzavisnosti, imalo je najpozitivnije posljedice. Postupno - mada se, zapravo, radilo o najkrćem vremenu, o desetak dana - sva su vrata u škaračkim selima širom raskriljena, čak su i porodice sa sinovima u četničkim redovima domaćinski dočekivale borce 1. brigade.¹⁶⁵

Zamjenik komesara je nepuna tri tjedna poslije dolaska brigade u Škare pisao kako se »situacija znatno poboljšala« prvenstveno »upornim objašnjavanjem narodu ko su partizani, zašto se mi borimo«. Uz sva ta objašnjenja, presudni su - za mijenjanje odnosa naroda prema narodnoj vojsci - primjeri: »Naročito u ophodenju sa narodom pokazalo se da naši partizani imaju strpljivosti, da su trpjeli na momente i glad, a dobar utisak kod naroda naročito su ostavili I., III. i IV. bataljon«.¹⁶⁶ U tom partijskom izvještaju nije kazano zašto je u nabrajanju onih koji su »dobar utisak kod naroda naročito ostavili« izostavljen 2. bataljon »Pekiša Vuksan«. Jedan od političkih delegata toga bataljona, Milan Trešnjić, tvrdi - to je napisao i autoru ovih redaka - da je i njegov bataljon provodio »najočigledniju propagandu i agitaciju o partizima« i tako što su »partizani, gladni kao vukovi, išli ispod zrelih i aromatičnih šljiva u Škarama, a da se pri tome ne bi sagnuli ni po jednu, već opalu, ili da bi neku prezrelu ubrali s grane«.

Osim »političke ofanzive« protiv četnika, i prva borbena akcija bila je, poslije dolaska u Škare, organizirana protiv četnika. Akcija je bila usmjerenja protiv četnika u Zalužnici. U tom selu na raskršću puteva Vrhovine - Otočac i Vrhovine - Škare, nekoliko kilometara zapadno od Vrhovina, bio je razmjerno jak četnički garnizon. Prema obavještajnim podacima, u štabu brigade se steklo uvjerenje da će Zalužnica biti osvojena angažiranjem jednog bataljona u sadejstvu s Udarnim bataljonom ličke Grupe odreda. Ključnu ulogu u napadu dobio je 1. bataljon »Marko Orešković«. Predjutro 23. augusta, kad je Zalužnica napadnuta, dogodilo se nešto što se rijetko događa: na svim pravcima napada više su bile iznenadivane snage napada nego snage obrane. Četnici su, naime, odmah poslije dolaska brigade u Škare, u najvećoj žurbi, ali s mnogo sistematicnosti u radnjama, pripremili obranu Žalužnice. Dakako, obrana je bila oslonjena na talijanske garnizone Otočac i Vrhovine (motorizacija i artiljerija). Kad je napad uslijedio, »neprijatelj je čekao u rovovima potpuno spremam za otpor« - izvještava štab brigade: »Naše snage su svuda iznenadene« snagom i domisljatom organizacijom obrane. Ima u tom izvještaju i naivnih ocjena: »Neprijatelj nas je dočekao gdje nije bilo predviđeno«.¹⁶⁷

¹⁶⁴ Isto, IX/2, 50.

¹⁶⁵ Centralni komitet KPH je 10. septembra 1942. obaviješten »o političkom stanju i o radu naše partijske organizacije« u 1. brigadi: »Bilo je u nekim selima kuća da su se vrata zatvarala pred partizanima a domaćica odlažila od kuće samo da ne bi dala hranu partizanima. Upornim objašnjavanjem narodu ko su partizani, zašto se mi borimo, tumačeći narodu izdajničku ulogu četnika, situacija se znatno poboljšala. Četničke familije i rodbina počele su primati partizane i davati im hranu, smještaj za spavanje itd., žaleći da imaju sinove u četnicima i mnoge su majke govorile kako im je žao da mora brat na brata da diže oružje«. (Zb. NÖR, IX/2, 50)

¹⁶⁶ IstO.

¹⁶⁷ Isto, V/30, 351; AVII, 800, 12-2.

Prvi bataljon »Marko Orešković« je imao dvojicu poginulih i dvojicu ranjenih. Poginuli su komandir 1. čete Božo Rađenović i Stevo Šašić. U džepnim novinama neki od krntijaša, nepotpisan, pisao je kako je »hrabro Božo pred četom iša« i kako je »do prvog rova doskočio i trojicu iz puške ubio«, prije nego što su njega »ubili sramni izdajnici«.¹⁶⁸⁾

Komanda 1. čete je povjerena jednom od najsposobnijih krntijaša, komandiru voda Milošu Rastoviću.

Okružni komitet Partije je smatrao da je »neuspjela akcija na Zalužnicu bila politički dobitak za četničke bandite«. Pri tome je kritikovano »blago postupanje naših vojničkih vlasti sa uhvaćenim banditima«, što je »shvaćeno od njih kao naša slabost«, te »taktiziranje sa banditskim familijama«.¹⁶⁹⁾ Međutim, činjenice govore protiv tih ocjena Okružnog komiteta. U jesen 1942. godine gotovo danomice - i pored snažne talijansko-kvislinške ofanzive protiv slobodnog teritorija Gorskih kotača, Brinja i Otočca - čete bataljona »Božidara Adžije« rastu, a četnici, s ustašama utjerani u talijansku bodljikavu žicu, nemaju ni približno utjecaja koliko su ga imali sredinom ljeta.

Komunistička partija u Prvoj brigadi tad je konačno bila jedinstvena organizacija, mada se u načinu rada bataljonskih biroa i četnih ćelija očituju razlike. U prvom partijskom izvještaju iz brigade nema podataka o broju članova, ali prema jednom od kasnijih izvještaja, računajući s gubicima i novoprimaljenim, vjerovatno ih je u štabu brigade i četiri bataljona bilo oko 140. U septembarskom izvještaju sekretara partijske organizacije Centralnom komitetu KPH izneseno je dosta podataka o tome kako je »partijska organizacija po bataljonima održala u nekoliko sela niz manjih zborova«, o tome kako »borbenost i hrabrost boraca u Brigadi jest dobra, što se pokazalo u više akcija«, o uspješnom radu političkih komesara što se »osjeća tako da partizani u ovoj Brigadi poznaju liniju narodnooslobodilačke borbe i imaju pravilan odnos prema hrvatskom narodu kao i zavedenima po okupatoru i neupućenim seljacima...«

Bataljonska rukovodstva, biroi, imali su po 5 članova. Sekretar biroa u 1. bataljonu, zamjenik komesara bataljona, Boško Šnajder Moto-rist, mada jedan od zagrebačkih komunista koji su stigli u ustaničku Liku još 1941., ocijenjen je kao »sekretar biroa sa malim iskustvom u partijskom radu«, i pored toga što je djelovao tako da »partijski biro ima plan rada« i što su »organizirani simpatizerski kružoci«. Nedostatak: »drugovi partijci su vrlo mladi i neiskusni u partijskom radu«. Propust: »drugovi nisu u dobroj mjeri poradili da bi dobrim borcima posvetili veću pažnju, kako bi ih za jedno kratko vrijeme osposobili za ulazak u našu partijsku organizaciju«.

U 1. bataljonu je 10. septembra 1942. godine bilo 20 kandidata za prijem u Partiju. Mile Uzelac Brico je pisao da se s kandidatima »ne radi sistematski«, da bi odmah uz to dopisao: »s njima se proučava organizovano materijal kao i kod partijaca«.

¹⁶⁸⁾ Platneni cyjetovi, narodne pjesme o borbi i revoluciji, uredili Tvrko Čubelić, Svetozar Petrović i Grigor Vitez, Zagreb, 1961, 171.

¹⁶⁹⁾ AIHRPH, KP-230/38.

Za rukovodstvo 2. bataljona je kazano da je mlado i da ima dobar plan rada i da u birou »ima drugova dobrih i marljivih, samo neiskusnih u radu«. U bataljonu je svaki član Partije organizirao svoj simpatizerski kružok s 2-3 borca. A uz simpatizere u bataljonu je bilo i 12 kandidata za prijem u Partiju.

I birou 3. bataljona »fali iskustvo«. Čini se da je u tom bataljonu bilo najviše članova Partije. Milan Uzelac Brica, naime, piše da u tom bataljonu »ima masa partijaca«, ali ih kritikuje da »su nepomični i slabo samoinicijativni«. U bataljonu je bilo 10 kandidata i 23 simpatizerska kružoka (do 60 boraca).

Biro 4. bataljona je bio »jedan od najboljih«. Samo sekretar tog bataljona je pohvaljen kao onaj koji »pokazuje svoju odanost i sposobnost u radu«. Biro je, kao i u drugim bataljonima, imao plan rada, »drugovi proučavaju sistematski partijski materijal«, »rade s kandidatima, SKOJ-em, Savezom mlade generacije«, »organizovani su simpatizerski kružoci po četama«, tako da »još ima samo nekoliko partizana u ovom bataljonom koji nisu organizaciono obuhvaćeni« u Partiji, SKOJ-u, u kandidatskim ili simpatizerskim grupama, ili u Savezu mlade generacije.

Tek dolaskom zamjenika komesara organizirana je štapska partijска јединица. Brico piše da ranije nije formirana zbog »niza zapreka«. »Štapska (partijska) jedinica postavila je pred sebe sljedeće zadatke: stvoriti drugarsku disciplinu i čvrstinu u našoj Brigadi, podići partizane ove Brigade na što veći kulturni i politički nivo, organizovati obaveštajnu službu, osposobiti što veći broj ljudi za komandno osoblje, kao i operative«. Osim toga, »štapska jedinica postavila je sebi za zadatak da izdaje redovito svoj list«. Zaista, ubrzo se uz četne i bataljonske »pokretne zidne novine« i »džepne novine« pojavilo i brigadno glasilo »Djelo Krvnog bataljona«.

Brigada još nije bila dobila svog skojevskog rukovodioca, ali u bataljonima skojevcu su bili izuzetno aktivni. U 1. bataljonu ih je bilo 55, a u 3. bataljonu 33. Koliko ih je bilo u 2. i 4. bataljonu Milan Uzelac u svom prvom izvještaju iz brigade nije naveo.

Na sastanku zamjenika komesara bataljona sa zamjenikom komesara brigade krajem augusta je odlučeno da treba »pojačati partijsku organizaciju za 30 posto, pojačati kandidatske grupe za 50 odsto, organizovati u svim bataljonima simpatizerske kružoke, tako da nijedan partizan ne bude organizaciono neobuhvaćen, da dignemo na što veći kulturni i politički nivo naše drugove partizane po bataljonima, da svaki bataljonski biro organizuje svoje samostalne listove u kojima će saradivati drugovi partizani, listovi treba da budu vojničkog i političkog karaktera, organizovati obaveštajnu službu partijsku što bolje. Proraditi sljedeći materijal: 'Proleter' broj 14 - 15, Istoriju VKP(b) - I, II, VII i VIII glavu, kao i sav drugi materijal koji dobivamo redovno. Pojačati za 30 posto SKOJ i osposobiti jedan dio drugova kao rukovodioca, organizovati Savez mlade generacije i obuhvatiti sve drugove partizane u Brigadi u isti«.¹⁷⁰⁾

U dinamičnoj političkoj aktivnosti, pri čemu su borci stizali i da se samoobrazuju i da druge obrazuju, da vezu sitan i fin vez utjecaja u na-

170) Zbornik NOR, IX/2, 49-50.

rodu i da ga, prvenstveno s pogledom na mlađe, organiziraju u narodnooslobodilačkom pokretu, znalo se da je politički uspjeh ovisan o vojnom, I obratno. Na »živu ranu« stvorenu zalužničkim neuspjehom melem je mogla biti samo neka uspješna akcija. Štab se opredjelio za kapelsku prugu. Već 25. augusta 1. i 4. bataljonu je naređeno da između Ličke Jasenice i Javornika »prekinu prugu i da sačekaju voz koji bude naišao, te da ga razoružaju, zaplijene sve što bude u njemu i unište«.¹⁷⁰ Drugi i Treći bataljon su zadržani na rubu škaračke slobodne teritorije, raspoređeni prema Otočcu, Vrhovinama i Zalužnici.

Taj put pruga je rušena s julskim iskustvom. Predjutro 26. septembra pruga je, kaže izvještaj štaba brigade, »prekinuta vješto i neprimjetno«, to jest neuočljivo. Vlak je naišao oko 9 sati. Bataljoni su nad prugom čekali u zasjedi, prikriveni šumskim gustišom. Vlak je vožen sporo. Ipak, uza sav oprez strojovođe, koji je dobro znao koliko opasnosti vreba na Kapeli, posebno između Ličke Jasenice i Javornika, gdje je prugu lako prekidati, zamka nije otkrivena. Dvije lokomotive teretnog vlaka su vozile sporo, ali i ta brzina je bila dovoljna da kompozicija, naišavši »na vješto i neprimjetno prekinutu prugu«, iskoči iz tračnica, »tako da su se prevrnula dva vagona«. Čete raspoređene duž pruge, iza pogodnih zaklona, otvorile su žestoku puščanu i mitraljesku vatru. Iz vlaka nije pružen otpor: »voz je bio teretni i nije imao nikakve oružane pratnje, već samo željezničko osoblje, koje je odmah zarobljeno«. Od oružja, u vlaku su nađene samo dvije puške i jedan pištolj.

Vlak je imao 35 vagona. Vozio je robu iz Karlovca za Gospic. Pored dviju lokomotiva, imao je i jedna službena kola. Čitava kompozicija je uništena, a zaplijenjena roba je organizirano izvučena. Zarobljeno je devet ustaških željezničara, koji su odvedeni u Dabar.

Plijen je bio izuzetno bogat. Čak: 950 novih bluza talijanske vojske, 700.000 raznih cigareta, 240 kilograma škije, 3 sanduka papira, kojeg je u partizanima uvijek nedostajalo, 150 kilogramskih paketa turske kave, 1200 metara raznog platna i štofa za odijela...¹⁷²¹

Dio plijena podijeljen je borcima, a »od štofa dato je (nešto) porodicama poginulih drugova i porodicama onih partizana koji su jako siromašni i nemaju nigdje ništa«.¹⁷³

Bilo je dosta darova i za bolnice i za više štabove. Posebna pošiljka - cigarete uglavnom, i kava - poslana je u Glamoč, gdje je od 16. augusta bio Vrhovni štab NOPO i DV Jugoslavije. Uz darove, kratka pozdravna poruka pisana u Korenici, u štabu zone:

»Partizani I Udarne Brigade I Operativne Zone Hrvatske svom ljubljenom Vrhovnom komandantu Narodnooslobodilačke Partizanske i Dobrovoljačke Vojske drugu Titu.

Uništavajući mrske okupatore i njihove plaćenike ustaše i četnike uhvatili smo nešto plijena. Od toga šaljemo na dar našem Vrhovnom komandantu drugu Titu, pod čijom komandom smo spremni žrtvovati sve i boriti se do konačne pobjede... «¹⁷⁴

¹⁷⁰) Isto, V/6, 284.

>") Isto.

¹⁷³⁾ Isto.

¹⁷⁴⁾ AVII, 1468, 13/6.

Uz darove, borci 1. brigade su poslali pozdravno pismo i u goranske, kordunaške i ličke bolnice »svojim ranjenim drugovima« za koje je kazano da su »dobri i hrabri drugovi« s kojima »duboko saosjećamo«.¹⁷⁵⁾

Torbica svakog borca je natrpana skupim cigaretama, koje su - pamte Stevan Opsenica i Ilija Radaković - neki pušili čak i pet mjeseci kasnije, u četvrtoj ofanzivi. Osim cigareta, borci su za sebe zadržali i dio zaplijjenjenog šećera: svatko je dobio po pregršt šećernih kocki. Pero Dimić, intendant »Marka Oreškovića«, bratski je dijelio, taj put široke ruke. Šećer su borci trošili samo po naređenju; o tome su brinuli delegati vodova.

Štab brigade je smatrao da je »ostanak na ovome sektoru (Škare) vrlo nezgodan, pošto preko špijunaže neprijatelj je tačno obavješten za smještaj naših jedinica«.¹⁷⁶⁾ Artiljerija iz Otočca i Vrhovina svakog je dana tukla područja razmještaja jedinica 1. brigade. Osim toga, četnici su, potpomognuti talijanskom artiljerijom, učestalo izlijetalni na slobodni teritorij, čim bi osjetili da su se partizanske snage smanjile. Brigada nije cjelovita mogla ni u jednu akciju; dio snaga je redovno ostajao da čuva oslobođena sela između Otočca, Vrhovina i Dabre. »Uvijek dva bataljona moraju ostati da čuvaju teren da ne bi došli četnici... Čim se neka jedinica makne iz nekog sela tu odmah eto četnika«,¹⁷⁷⁾ pisao je 30. augusta komandant brigade.

Štab brigade se bavio mišljem da što prije poduzme »generalno rušenje pruge u Kapeli i razoružanje utvrđenih vaktarnica«.¹⁷⁸⁾ Istovremeno je obnovljen i prijedlog za napad na Dabar. Sve je izgledalo bolje nego iscrpljujuće »bavljenje brigade u Škarama i okolini«. Opsenica je u jednom pismu razložno uvjeravao štab 1. operativne zone da »zadatak čuvanja sela od četnika« treba povjeriti odredskim snagama, »tako da brigada može vršiti operacije kao pokretna jedinica, u koju svrhu je i formirana«. Brigada - tvrdio je - ostajanjem na jednom mjestu »gubi svoj značaj«. Iznuravalo je stalno čarkanje s Talijanima i četnicima koji su neprestano remetili mir na rubnim zonama slobodne teritorije. Štab brigade će zahtjev za veće akcije brigade potencirati naročito poslije četničkog napada na slobodni teritorij 28. augusta. Ujutro toga dana, poslije jednočasovne artiljerijske i minobacačke vatre, u čemu su Talijani bili majstori, četnici su krenuli u napad na položaje »Marka Oreškovića« ispred Poduma. Odbačeni su kontranapadom u kojem je poginuo dvadesetosmogodišnji Mićo Zorić iz Osredaka, a smrtno ranjen zamjenik komandanta bataljona, jedan od prvih zrmanjskih žandarma koji je primljen u Partiju, Dušan Maričić i njegov kurir, skojevac Branko Damjanović iz Srba. O njima je, kao i o Boži Rađenoviću, spjevana pjesma, često recitirana i u »džepnim novinama« prepisivana s jeseni 1942. godine. Pjesma spominje i Jelu Končar (»Otprema ih iz tog sela drugarica Končar Jela«), koja je, uz medicinsku sestrzu Slavu Blažević, bila prva žena borac u »Marku Oreškoviću«. Ta je Jela, između visokih i snažnih

¹⁷⁵⁾ Isto, 1468A, 37-11.

¹⁷⁶⁾ Isto, 800, 12-12.

¹⁷⁷⁾ Tvrčko Ćubelić i dr, n.d. 100-101, 171.

¹⁷⁸⁾ Milan Pavčić, Za oslobođenje Dabre, zbornik *Sinovi zemlje*, uredio Josip Barković, Zagreb, 1957, 52.

momaka kakvi su bili Danja Bogunović, Dragan Brkljač ili Miloš Rastović, onako sitna i nježna, više ljupka nego lijepa, a uvijek uređena, utegnuta i čista, kao da ne dijeli napore i nevolje svojih saboraca, kao da barutni dim i gar ne dotiču njenu skladnu uniformu, koju je sama i krojila i šila, tako da u njoj bude i vojnik i zamjetno žensko čeljade odoka, izgledala kao cvijetak u pijesku. Još dok je živjela u Končarevom Kraju, govorilo se da će se udati za Radu Varićaka Malog iz Crne Vlasti. Pa i nisu se rastajali. Istovremeno su krajem 1941. postali krntijaši, a zajedno će deset mjeseci kasnije otići u 2. ličku brigadu...

Na dan ranjavanja Dušana Maričića, u višim štabovima je odlučeno da 1. brigada izvede od jula spominjani napad na Dabar. To je bilo najisturenije ustaško uporište u masivu Kapele, duboko u slobodnoj teritoriji, na cesti Otočac - Lička Jasenica. Onovremeni zamjenik političkog komesara otočačkog partizanskog bataljona »Božidar Adžija«, Milan Pavičić (on i njegov brat Božo Pavičić, obojica gospički preparandisti i skojevci, dali su ime »Adžiji«), u svojim zapisima spominje prethodne neuspjele napade na Dabar; ističe: »Okupator i ustaše, osjetiviš razmah ustanka, pojačali su posadu u Dabru okorjelim ustaškim zlikovcima i mobilizacijom mjesnog stanovništva«. U ljeto 1942. godine Dabar su ustaše »utvrđili za obranu, te ga ostavili kao otok na slobodnom teritoriju, kome je stalno prijetio ispadima i udarima s leđa«.¹⁷⁹⁾ Zainteresiran za napad na Dabar (»Ovo nam mjesto može poslužiti kao baza za naše jedinice« a »u njemu može biti i bolnica«, osim toga »za akcije na pruzi može poslužiti kao odlična baza, jer je vrlo blizu pruzi a ima i hrane«), ali nesiguran u ishod želenog boja (»... jasno je da će teško pasti«), štab brigade je predložio da se odustane i od Dabra i od rušenja pruge (»rušenje pruge ići će teško zbog toga što se ne mogu mobilisati radnici«) i da se brigada s »ugroženog škaračkog područja« pomakne u smjeru jugozapada, u rajon Kosinja, gdje bi mogla »razvijati najbolju djelatnost i polučiti bolje uspjehe, kako u samim hrvatskim selima, na što su partizani potpuno pripremljeni vojnički i politički, tako i na cesti Otočac - Gospic, kao i na pruzi Gospic - Vrhovine«.¹⁸⁰⁾ Štab 1. operativne zone je također bio za to da se »brigada prebací na Kosinj«, ali poslije zauzimanja Dabra i napada na željezničke stanice između Vrhovina i Plaškog.¹⁸¹⁾

Štab brigade je 29. augusta dobio naređenje za napad na Dabar. Zadatak je povjeren 1. i 2. bataljonu L brigade i otočačkom partizanskom bataljonu »Božidar Adžija«. Komandant brigade je sa štabovima tih bataljona i s komandama njihovih četa bio na komandantskom izviđanju 30. augusta. Bilo je lako uočiti da je prilaz Dabru nepodesan za podilaženje (s juga polje, a s istoka i polje i cesta; sa sjevera i sjeverozapada pregledna blaga strmina) osim sa zapada, što su ustaše nadoknadile utvrdivši na zapadnom ulazu čvrste otporne tačke: u popovom stanu i oružničkoj stanicici. Ulaz sa sjevera, od Glibodola, kontroliran je iz bunkera s malog uzvišenja ispod crkve. Prema ocjeni štaba brigade, Dabar

¹⁷⁹⁾ Milan Pavičić, *Za oslobođenje Dabra*, Zbornik *Sinovi zemlje*, uredio Josip Barković, Zagreb, 1957, 52.

¹⁸⁰⁾ AVII, 800, 12-12.

¹⁸¹⁾ Isto, 1467, 4/4,

je bio tako utvrđen da se u napad ne bi smjelo upuštati bez topa. Štab zone je obećao »top sa 20 granata«, ali niti je dovezen, niti je kasnije utvrđivano zašto to nije učinjeno.

Obrazloživši jedinicama da će se »oslobodenjem Dabre slobodna teritorija proširiti od Jezerana, Letinca i Stajnice preko Glibodola pa sve do pruge iza Dabre«, da u utvrđenom mjestu treba tući oko 90 ustaša i oružnika, naređenje za napad je izdano 31. augusta. Štab je još tada očekivao pomoć u topu, ali je, za svaki slučaj, organizirao dopremanje neobične bombe izgrađene u partizanskoj radionici na Živiljji, između Trnovca i Turjanskog. Tu bombu, prečnika od oko 35 centimetara, obliku kugle, napunjenu eksplozivima iz neeksplođiranih aviobombi, sa štapinom od 5 do 6 metara, tešku tridesetak kilograma, dopremila je desetina boraca 1. čete »Marka Oreškovića«.

Snage napada su bile pet puta brojnije od snaga ustaša utvrđenih u Dabru: 300 boraca »Marka Oreškovića« napadaju s jugozapada i zapada, 150 boraca »Pekiše Vuksana« napada cestom s istoka (ujedno i osiguranje prema Jasenicama) i 50 boraca »Božidara Adžije« napada sa sjevera.

Položaji za napad su zaposjednuti u 1 sat 1. septembra. Bataljoni su dio snaga rasporedili na osiguranje, a po jednu četu su zadržali u rezervi. Prema zamisli štaba brigade, »pristupilo se jednoj sasvim novoj taktici, koja je moguća iz razloga što ne prijeti opasnost prodora neprijatelja spolja. Naime, prvi dan naređeno je bataljonima da tokom noći bez pucanja sa naše strane zauzmu po planu predviđene položaje i da to drže pozivajući neprijatelja na predaju«.

Ustaše su i usmeno i pismeno pozvane na predaju. U brigadnom listu će komandant brigade o godišnjici bitke pisati da sti odgovorili: »Hrabro udrite, hrabrije čemo odgovoriti!« U izvještaju štaba brigade se kaže kako je »neprijatelj odgovorio da se neće predati do posljednjeg i da mi slobodno udarimo, a da će nas oni još hrabrije dočekati«.

Poslije toga odlučeno je da se izvrši napad.

Dijelovi »Marka Oreškovića« su izvršili napad s istočne i zapadne strane, što je izazvalo pometnju kod neprijatelja. Visoki Dušan Čubrilo Duja, komandir 1. čete, i Stevo Potkonjak Mačak, komesar čete, »koristeći pometnju kod neprijatelja u jednom naletu« preko čistine s južne strane Dabre uvode četu u selo; ta je četa »selo presjekla na dvije polovine«. Komandant »Božidara Adžije« Dmitar Zaklan i zamjenik komesara toga bataljona Milan Pavičić s operativnim oficirom 1. bataljona Pericom Marićem za to vrijeme su se, predvodeći grupu dobrovoljaca s velikom minom, probili do crkve, koja u najutvrđenijem dijelu sela dominira okolinom. Zaklanova i Marićeva grupa, u kojoj su bili Vlado Hinić, Milan Pavičić, Slavko Narančić, Miloš Uzelac, Mile Bobinac Kozara, Vlade Vlaisavljević, Duja Batinica, Nikola Đurđević, Radica Popović i još nekoliko boraca, trebalo je s bombom - minom izrađenom u Živiljji minirati crkveni zid i tako otvoriti ulaz u najčvršće utvrđenje. »Dmitar Zaklan je došao na ideju da uzmu dasku, koju bi naslonili na zid i niz nju spustili minu tik do crkve. Primijetio sam da bi dasku trebalo premazati blatom, da se u noći ne bijeli - i to je bio moj doprinos bombaškom odjeljenju«, piše Milan Pavičić, kojemu je komandant ba-

taljona naredio da bombaško odjeljenje osigura od teškog mitraljeza, odnošno da poslije eksplozije organizuje juriš na crkvu i bunker.

Cim je mina eksplodirala, (štapin je potpalio krntijaš Vujo Miljuš) grupa »Božidara Adžije« i krntijaša je jurišala, no ustaše su se vrlo brzo povukle iz crkve u bunker, pa potom iz bunkera u druge utvrđene zgrade. Neprijatelja je - kaže se u izvještaju štaba brigade - iz bunkera koji je »smatran neosvojivim«, »pritisak jurišača sa bombama nagnao u pa-nično bjekstvo«.¹⁸²⁾ Koliko je tu bilo panike teško je reći, samo znade se da u taj mah od branilaca crkve i bunkera ni jedan nije zarobljen.

Očekivalo se da će borba za općinsku zgradu biti lakša, a bila je neuporedivo teža. S bombama se u zgradu nije moglo prodrijeti, a ustaške bombe su sprečavale prilaze. Izvještaj kaže kako »u ogorčenoj borbi bombama naša dvojica omladinaca u ruke hvataju neprijateljske bombe i bacaju ih natrag, jedan jednu, a drugi dvije zaredom«. Stevan Opsenica 1943.¹⁸³⁾ piše da je prvi ustašku aktiviranu bombu vratio komandir Duja Čubrilo, a Duja Čubrilo misli, da su, osim njega, bombe vraćali Branko Pokrajac Jaban i Mirko Čubrilo 2icar. Poslije nekoliko odbijenih juriša, Duja Čubrilo je iz mrtvog ugla počeo bacati boce sa zapaljivom smjesom na krov utvrđene zgrade. Plamen je zahvatio zgradu, ali i komandira Čubrila, koji se brzo bacio u prašinu i tako ugasio zapaljenu bluzu. Uto su ustaše počele iskakati kroz prozor, ali nisu uspjele pobjeći.

Otpor u svim utvrđenim čvoristima je savladan oko 5 sati 3. septembra. Iz 1. brigade je bilo ranjeno 8 boraca, trojica teže. »Na strani neprijatelja ima 10 mrtvih i 32 zarobljena živa dok ih se u toku 4. i 5. ovoga meseca pet samih povratilo i prijavilo našoj partizanskoj komandi«. Plijen je bio vrlo velik. Ali više od plijena je značilo to što je - kao što ocjenjuje i štab brigade - »stvorena baza za daljnje operacije na prugu u Kapeli«. Štab brigade naglašava i »politički uspjeh«: »Još jedna opština hrvatskog i srpskog življa priključena je oslobođenom teritoriju, stvorena je mogućnost za daljnje uspješno razvijanje narodnooslobodilačke borbe i likvidirani su neki banditi koji su hrvatske mase terorom odvajali od partizana«.

U Dabru, kao i svugdje kuda su prolazili udarnici 1. brigade, utvrđivanje je, šireno i jačano bratstvo i jedinstvo. One su krajeve nacionalne, vjerske i političke diobe dovodile na rub opstanka. Tragični prizori ustaških pokolja još su bili svježi u svijesti masa, srpskih (koje su maštale osvetu) i hrvatskih (koje su se, uza svu svoju nevinost i neodgovornost za zločine najgoreg ološa - ustaša - bojale od osvete). I neovisno o tome što su u brigadi, onda još uglavnom Srbi, brigada je bila svjetionik tog novog odnosa. Sve ono što taj novi odnos nije prihvatalo, neovisno o ličnim razlozima, svrstavalo se postupno na stranu okupatora i tako će se dvije »vojske« mržnje i međusobne totalne netrpeljivosti - ustaše i četnici - naći na istoj strani. Četnici, djelomično prikrenuti kao okupatorska funkcija, bili su i vojsci i političkim organizaci-

¹⁸²⁾ AVII, 800, 16-2/2.

¹⁸³⁾ Stevan Opsenica, *Borba za Dabar, Šesta proleterska divizija, povodom trogodišnjice, izdanje Političkog odsjeka VI proleterske divizije, Zagreb, 1945, preštampano iz glasila 6. divizije »Udarnik« br. 6, kolovoz 1943.*

jama narodnooslobodilačkog pokreta u otočačkom kraju ogromna bri-
ga. Oni su početkom septembra 1942. godine »izdavali mnogo letaka, pi-
sali privatna pisma na sve viđenije Srbe, te su pokušali uspostavljati
svoje organizacije po našoj pozadini. Sadržaj ove propagande je ovaj put
više izražavao suradnju s talijanskim okupatorom i sporazum s ustaša-
ma nego ikad do sada«. To su 9. septembra pisali Vrhovnom štabu ko-
mandant i politički komesar Glavnog štaba Hrvatske.¹⁸⁴ Zbog četnika
koji su, kako rekosmo, uzeli maha, od izuzetnog je značenja politički i
vojni nastup u srpskim selima, ali isto tako i u hrvatskim selima, po-
sebno u onima, kao u Dabru na primjer, gdje je tek trebalo zasnovati
žarišta narodnooslobodilačkog pokreta. »Dosadašnji su rezultati tih dje-
lovanja pokazali da akcije u tim krajevima imaju velikog odjeka kod na-
roda i da je sad hrvatski narod toga kraja dobio neku sliku o nama i
našoj snazi i da se u većini slučajeva opredjeljuje za nas«.¹⁸⁵ I to je oc-
jena Glavnog štaba.

O vojnim i političkim uspjesima 1. brigade bio je obaviješten i Vr-
hovni komandant, koji je, poslije razgovora s Đurom Kladarinom u mlinu
na maloj Busiji kod Glamoča, pisao Izvršnom komitetu Kominterne da je
kod Vrhovina, u akciji 1. hrvatske brigade, »zaplijenjena velika količina
ratnog materijala«.¹⁸⁶ Kad je Kladarin prenio Titovu pohvalu štabu brigade,
štab je već imao razrađen plan za novo »generalno rušenje pruge na
Kapeli«,¹⁸⁷ iako je vjerovao da će »rušenje pruge ići teško zbog toga što
se ne mogu mobilisati radnici«. Ambiciozan, štab brigade je inzistirao -
prije pokreta iz Škara (planiran je prođor 1. i 2. brigade, koja je formirana
sredinom augusta, između pruge i Velebita, u perušićkom kotaru) - da se
što prije udari na prugu u sadejstvu s dijelovima kordunaških partizan-
skih snaga, koje bi, prema tome planu, imale »zadatak da u isto vrijeme
poruše prugu između Vojnovca i Plaškog«.¹⁸⁸ Istovremeno je istu zami-
sao imao i štab Grupe odreda Korduna, a i štab 1. operativne zone; svi
se slažu sa štabom 1. brigade da ovoga puta »pruga mora da se razruši
temeljito tako da se saobraćaj preko Kapele zbilja onemogući«.¹⁸⁹ Ku-
riri 1. brigade, Mane Adžić i Živko Medić, sreli su se na pola puta iz-
među kordunaškog štaba i Dabra s grupom kordunaških oficira, koji su
Opsenici i Krniću predlagali ono što su ova dvojica njima pisali. U isto
vrijeme plan akcije je poslan štabu brigade iz štaba zone. Prema planu
štaba zone, 4. septembra je dogovoren da u akciji na ličkoj kapelskoj
pruzi sudjeluje šest bataljona: 3 partizanska kordunaška i 1, 2. i 4. ba-
taljon Prve hrvatske brigade. Odredski bataljon, koji je bio u Ku-
nić-Selu, dobio je zadatak da, prije pokreta jedinica 1. brigade, organi-
zira radne grupe. Bataljon iz Kunić-Sela je trebalo s tim radnim gru-
pama da »određenog dana raskopa prugu negdje sa južne i sjeverne
strane Plaškog, kako bi se stvorilo vremena da se napad na prugu i že-
ljezničke stanice Javornik i Jasenicu može uspješno izvesti«.¹⁹⁰

i)^a Zb. NOR, V/6, 129.

185) Isto, IX/2, 50.

186) Josip Broz Tito, *Sabrana djela*, 11. Beograd, 1982, 227.

187) Zb. NOR, V/30, 351.

188) Isto, V/7, 125.

189) Isto, V/30, 353.

190) Isto, V/7, 125.

Opsenica i Krunić su 4. septembra obavijestili štab 1. zone da će »s naše strane« biti angažirana »tri bataljona i jedna radnička grupa dok će IV bataljon ostati na ovome (škaračkom) terenu«. Javili su, također, da će »u akciji na prugu učestvovati i štab brigade, kao i jedan top, koji nam je upućen iz Ličke grupe (odreda) sa 20 granata«. Bataljoni Prve brigade su 5. septembra dobili naređenje za učešće u »generalnom rušenju pruge«: »napad počinje na svim sektorima tačno u 15 sati na dan 6. ovog mjeseca.«¹⁹⁰

Do 13 sati 6. septembra sve su jedinice - svih šest bataljona angažiranih u akciji »generalno rušenje pruge u Kapeli« - zaposjele položaje za napad. Znak za opći udar dao je kordunaški odredski Udarni bataljon, kojemu je bila pripojena jedna četa »Pekiše Vuksana«. Kordunaški Udarni bataljon 2. odreda i četa »Pekiše Vuksana« su nezamjetno podišli talijanskim položajima da bi u dogovorenou vrijeme iz neposredne blizine napali Talijane utvrđene u željezničkoj stanici Jasenica. Komandanat 2. kordunaškog odreda Bogdan Oreščanin će kasnije ustvrditi da je u napadu na Jasenicu »postignuto iznenadenje« i da je u prvom napadu »zauzeta jedna vaktarna i dva bunkera sa 8 Talijana«,¹⁹¹ no, i posred iznenadenja, željeznička stanica Jasenica nije osvojena. Prilikom napada, pored 14 boraca, ranjen je i komandanat Udarnog bataljona 2. kordunaškog odreda Nikola Basara. »Neprijatelj je tukao artiljerijom i bacacima od Blata i mjesta Jasenica i drugi dan uveče koncentrisao veće snage. Isto tako je dovukao tri brdska topa i od Rudopolja je vršio neke koncentracije.¹⁹³ Predveče 6. septembra nije osvojena ni mala kapelska željeznička stanica Javornik, koju su oslobođale tri čete 2. udarnog kordunaškog bataljona i jedna četa »Pekiše Vuksana«. Tu gdje se lome stotine 1020 metara visokog Jelenskog vrha, na ulazu u Juijevu dragu, zavidjela, to jest »u predviđeno vrijeme« napad nije izведен, budući da je štab bataljona procijenio da bi juriš bio uzaludan jer je neprijatelj bio odlično utvrđen, zaštićen u dvospratnim bunkerima i ogradom od žice, a pored toga šuma oko stanice je sasječena, pa je prilaz (bez velikih žrtava) bio nemoguć. Preko dana vršene su sve pripreme i detaljna izviđanja za napad koji bi imao uslijediti čim nastupi noć. Čim je pao mrak, izvršen je napad, ali se uopšte nije moglo napredovati, pošto je neprijateljska vatra bila vrlo jaka, a neprijatelj je dan prije napada dobio 4 bacača mina kojima je neprekidno gađao. Bataljon se povukao malo dalje od stanice i istu blokirao ne dajući neprijatelju mogućnost da ometa rušenje pruge«.¹⁹⁴

Više uspjeha od Udarnog partizanskog bataljona i 4. bataljona Prve brigade, s kojima su nastupale dvije čete »Pekiše Vuksana«, imao je bataljon »Marko Orešković Krntija«. Krntijaše je još nosio siloviti elan pobjedonosnog ulaska u Dabar. Juriš su i ovog puta predvodili komandanat Danić Damjanović i komesar Ilija Radaković. Čete Miloša Rastovića, Jove Prodanovića i Branka Rađenovića u silovitom naletu su osvojile vaktarnicu br. 33, gdje je zarobljeno 16 Talijana s dosta velikom

¹⁹¹> Isto, 122.

¹⁹²> Isto, 123.

¹⁹³> IstO.

¹⁹⁴> Isto.

ratnom opremom. Za borbu orni, krntijaši su se bez mnogo komandi rasporedili u šumi na strmini nad prugom. U taj mah je od Rudopolja naišao oklopni vlak. Nije uletio u dobro pripremljenu klopu, da bi bio napadnut paljbom u punoj dužini, već se zaustavio ispred zasjede. Talijanska vojska je izišla iz vlaka i u streljačkom stroju krenula prema vaktarnici 33. Vlak je lagano milio za streljačkim strojem: mogućnost da se uzmakne, ako partizani nadjačaju. Kad su Talijani ušli u usjek, ušli su i u odjednom otvorenu unakrsnu paljbu. Sve što u taj mah nije oborenno (prema talijanskom izvještaju: 3 mrtva i 11 ranjenih) dalo se u paničan bijeg. Nešto kasnije, pod zaštitom žestoke vatre iz vlaka, Talijani su uspjeli pokupiti mrtve i ranjene. Pruga je, prema izvještaju štaba 1. brigade, »bila sva krvava i trag krvi protezao se pravcem kuda se neprijatelj povlačio«.¹⁹⁵

Pouzdano se ne zna koliki su ukupni gubici 74. pješadijskog puka divizije »Lombardia« i eskadrona »Genova cavalleria«, ali se znade da je zarobljeno 25 Talijana: osmoricu su zarobili Kordunaši, šesnaestoricu krntijaši, a »jednog sa karabinom i spremom, koji je bio pobegao sa stanice Jasenice« zarobio je »Pekiša Vuksan«.

Pruga preko Kapele je zadugo ostala van saobraćaja. Prema ustaškom izvještaju, pisanom deset dana poslije borbi, »pruga se popravlja, ali će promet biti više dana obustavljen«.¹⁹⁶

¹⁹⁵ «> Isto.

¹⁹⁶ Isto, V/32, 444; v. XIII/2, 740, 747.

Prvi štab 1. brigade s rukovodiocima kordunaških partizana na izvoru mrežnice 9. jula 1942. Slijeva na desno: Ignjatije Karaš, Bude Ratković, Bogdan Oreščanin, Stanko Opačić, Rade Janjanin, Stevan Opsenica i Uroš Krunic

Nikola Pejnović i
Lazo Radaković

Ilija Radaković i
Danilo Damjanović

U Divoselu marta 1942. grupa boraca Jurišne čete. Stoe: Milan Mihić Brko, Dušan Glumac, Dragan Dejanović Musa, Dane Batinić Crni, Rade Daković i Tomo Maljković; sjede: Dušan Bjegović Baketica i Milan Grbić Hrastnik

U Počitelju maja 1942. Slijeva na desno stoje: Milan Marunić Daso, Dane Pavlica Brodar, Branko Pokrajac Jaban, Marica Vitas Marina, Dušan Ćubrilo Duja, Luka Bogić Proleter, Anka Vitas Nikolina, Milan Vitas Milin, Jovo Vitas Nikolin, Stevo Potkonjak Mačak, Milan Ivančević Stolin, Dušan Vitas Todošin; kleče (srednji red): Nikola Savatović, Nikica Vučković Lav, Nikola Uzelac Milkmanov, Dušan Potrebić, Nikica Pavlica, Mirko Ćubrilo Žicar, Petar Dejanović Ljudo; spreda (leže): Petar Radeka, Đuro Vitas i Dragan Ljubojević Dragančić

*Marija Potkonjak
Cvitković*

Joco Njegomir

Ferdinand Toplak

*Boris Anzulović, Dušan Glumac, Janko (iz Raduča) i Nena Lazić
(slijeva na desno)*

Antun Borić Tona

Milan Počuča

Branko Marnala

Dio 2. čete 3. kordunaškog bataljona u Škaliću početkom augusta 1942. godine, Slijeva na desno: Mihajlo Krivokuća, Mile Eremić, Dmitar Košić, Duro Simulija, Mile Mihajlović, Miloš Gaćeša (kuvar). Iza Gaćeše Jovo Korać, Ignjatije Janjanin, Miloš Trbojević, Branko Škaljac, Miloš Duda, Duro Ivošević (treći zdesna) i prvi zdesna komandir čete Glišo Božić

Boško Jokić

*U Mudriću 9. jula 1942. Slijeva: kurir 2. bataljona
Petar Ljuština i komesar Deni Vučinović*

Zagrebački glumci s grupom boraca 1. brigade u Škaliću 1942. godine

Grupa boraca-radiotelegrafista: Drago Damjanović, Vlado Borjan, Mate Ivanković i Vaso Novković

Stanko Torbica, Mile Obradović, Jovica Sladaković i Milan Škorić

